

Den outtröttliga
Fritänkaren

Nr. 141 Hösten 2005

Trettonde årgångens tionde och sista nummer

Innehåll :

Ur årets Bokmässan	2
John Bede summerar Shakespeareproblemet (Shakespearedebatten del 74)	4
Efterdyningar i "Nutida kultur"-debatten	5
Paganinis kontroverser fortsätter	7
En högst ordinär musiker	8
Filmparentes	9
Ahasverus minnen, del 52	10
Kalender, oktober-november 2005	13
Den besynnerliga bombresan, del 15 : <i>Fullträffar i Rom</i>	14
Dröjsmålsresan, del 5 : <i>Bulgarisk uppdatering</i>	16
Länstolsresan, del 19: <i>Ett lik i vägen</i>	17
Lycklig resa med komplikationer, del 2: <i>Krisöverläggningar och -åtgärder</i>	19
Bo Olssons syn på översvämningsfrågan	21
Regnflykten, del 12 : <i>Befrielsen.</i>	21

Budgettidskriften *Fritänkaren*, som hittills överlevt 13 årgångar,
handlar inte enbart om musik, litteratur och film utan även om filosofi, politik och resor
utom andra kontroversiella spörsmål såsom religion och metafysik,
då den egentligen är en ganska skum och mystisk tidskrift.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 - 4 ("*Fritänkaren*", C. Lanciai)

Årsprenumeration: 250 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 30 Euro)

Tvåårsprenumeration : 350 kr (40 Euro)

I Finland kan avgifter insättas på *Aktia bank*, kontonummer 405510-667802 (avgiftsfritt).

IBAN-nummer för folk som eventuellt vill betala prenumeration även från annat utland:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Redaktionsslut för detta nummer : 6.10.2005

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Letnany 162

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet i HTML-format jämte
andra skrifter på följande adresser: <http://hem.fyrlistorg.com/aurelio>

<http://fritenkaren.se>

e-post-adress : lanciai@hem.utfors.se

WSN 1652-0122

Ur årets Bokmessa

Redan på torsdagen, då det bara var öppet för fackfolk, drunknade och storknade man i folkfloden, som täppte till alla passager och korridorer så att ingen kom fram i någon riktning. Alla var trötta från början, och det var bara början.

Ej heller var det i år några verkliga publikmagneter, temat var det för oss tämligen okända landet Litauen, som visserligen erbjöd späckade program alla dagar, men som långt ifrån alla visade intresse för. Då russinen i kakan även för övrigt verkade färre i år än vanligt blev det också färre seminariebesök än vanligt. Kort sagt, ju mindre sagt om bokmässan i år, desto bättre desto kortare det är.

Ett av de mera intressanta seminarierna i år verkade vara det om Karl XII, i vilket tre författare kivades om vem som hade rätt, medan publiken var oense med dem alla tre. Endast den kvinnliga intervjuaren, vars namn tyvärr inte stod i programmet, verkade övertygande när hon slog fast att aldrig någon lyckats komma åt den stupade konungens personlighet. Ernst Brunner hade genom gedigen källforskning kommit fram till att konungen inte kunde ha varit något annat än en ond och kvalificerad skurk av hänsynslösaste slag, vilket han försökt övertyga läsarna om med att skriva en roman i jag-form där konungen själv är jaget. Vem har blivit övertygad av denna egobetonade förklarings sanning? Uppenbarligen ingen. Att överhuvudtaget skriva en jag-roman tyder på en subjektiv utgångspunkt, och Ernst Brunners osympatiska nidsbild i ensidigt framhållande av en olycklig konungs alla avigsidor ger en ett ofrånkomligt intryck av att författaren varit avogt om inte rentav hatiskt inställd till sitt ämne från början. Alla Karl XII-skildrare (och även Frans G. Bengtsson) har fallit i den vanligaste av alla fallgropar för historiska biografier, nämligen att utgå från samtidens historiska perspektiv och ignorerat ämnets egen tid och dess värderingar. I efterhand måste ALLA Karl XII:s samtida monarker framstå som betydligt värre skurkar än den svenske konungen och framför allt då Peter kallad den store, som mördade sin egen son. Bengt Liljegren hade också i en gedigen bok försökt dra ner konungen från hans upphöjda nivå med föga mer övertygande resultat, medan Peter From genom skjutning av dockor i Schweiz kommit fram till att konungen endast kunnat dödas av en vanlig norsk kula, varför alla amsagor om kulknappar och silverkulor utan vidare kunde avfärdas. Vad han därmed även avfärdade utan att ens bry sig om det (eller kanske ens känna till det) är att det i DNA-analyser vid Uppsala universitet år 2002 konstaterats att konungens kläder visat spår av samma DNA som kulknappen i Varbergs fästning. Ernst Brunner, Bengt Liljegren och Peter From försökte börja kivas på podiet men kom ingen vart ens med det.

Mera intressant och givande var i så fall den finländska diskussionen mellan Merete Mozzarella, Esko Valtaoja och Ronny Ambjörnsson om *"Framtiden – dröm eller mardröm?"* med anledning av främst Meretes nyligen utkomna framtidsnoveller med lutning åt det senare perspektivet och Eskos mera optimistiska visioner på längre sikt. Denne menade, att om människan faktiskt funnits till i minst 100,000 år och under denna tidsrymd ständigt fått det bättre och mångdubblat sin medelålder, så var därmed chanserna små att det nu plötsligt skulle ta ett slut med förskräckelse. Meretes humoristiska noveller var mera nubetonade och såg inte längre framåt än 15 år med spekulationer i dagens utveckling mot mera liberal eutanasiolitik och en parallell rationalisering av åldringsvården, varmed blottades rysansvärda möjligheter och mardrömsscenario speciellt för de ständigt allt fler ålderspensionärerna. Dock snuddade man aldrig ens vid Jonathan Swifts redan på 1700-talet framställda struldrugs-koncept, som ju om något börjat aktualiseras i vår tid. Dock verkade Eskos med hjälp av science fiction mer fantasibetonade optimism ta hem segern i denna mycket spirituella och humoristiska debatt suveränt ledd av Bengt Packalén.

Optimism var också själen i Ulla-Lisa Thordéns föredrag över sin bok *"Sälj dig själv och ta betalt!"* riktat till försagda fattiglappar som inte vågar stå för sin kvalitet. Hon menade att de flesta hämmas av tre myter som behöver avlivas: 1) fördomen att man inte är född till säljare, 2) illusionen om att kvalitet säljer sig själv, och 3) att man "ska bara"... innan man vågar sätta i gång. Att först vilja "böra avsluta andra saker" är bara en lättjefull undanflykt från vad man borde göra för att sälja sig, ingen kvalitet säljer om man inte gör den känd först, och säljare är alla människor som bara vill och vågar. Hennes avsikt var den bästa tänkbara, hon ville verkligen peppa sin publik till att alla bli duktiga affärsmän, men alla är dock inte funtade till detta. Inte alla kan med att pådyvla vem som helst sina produkter hur goda dessa än är, alla är inte hänsynslösa gåpåare, och alla kan inte bli det, och ofta är faktiskt den kvalitet högst som säljer minst, typ unika konstverk som tar år och längre att frambringa och som dess skapare aldrig blir nöjda med. Det är klart att sådana måste få fullbordas i fred i lugn och ro först innan man ens kan börja tänka på att försöka prostituera dem. Ulla-Lisas framgångsrika affärsformel kör fullständigt över och utesluter all självkritik. Kort sagt, risken är att affärsmanna-gåpåar-attityden mera hör till ett förenklat och förytligat samhälle, medan kvalitet och samvetsgrannhet ju högre den strävar tyvärr desto mer söker sig bort från timligheten mot tidlösheten.

Tyvärr missade jag Jannike Åhlunds högtintressanta samtal med Susanna Clarke om hennes bok *"Jonathan Strange and Mr. Norrell"*, då jag somnade så fort de satte i gång och inte vaknade igen förrän exakt när de slutade. Boken har gjort epok i England genom sin underfundiga pretention att återinföra magin i verkligheten och politiken mitt under Nelsons krig mot Napoleon. Det är alltså en historisk Harry Potter-roman för vuxna det handlar om, och damernas samtal var säkert hur intressant som helst, om man inte somnat ifrån det.

Däremot höll *Giulio Leoni* en fullständigt vaken hela tiden fastän han bara pratade på italienska med *Anders Ehnmark*. Seminariet skulle ha varit på engelska, men Giulio föredrog sitt modersmål av naturliga skäl, och Anders kunde ju för publiken översätta utvalda delar till svenska. Giulios roman är en deckare från före år 1300 med självaste Dante Alighieri som mordutredare i det medeltida Florens undre värld. Giulio är även pedagog och föreläste mycket didaktiskt om skillnaden mellan deckare och deckare, de som har för avsikt att underhålla och ge en tillfredsställande lösning på presenterade problem och de som har för avsikt att utforska och undergräva verkligheten genom mera djupgående och störande analyser, som snarare är ämnade att ständigt öka läsarens oro och obehag än att åtgärda dessa. Det är den senare sortens deckare Giulio sysslar med, och han menar att Dante som personlighet är helt i klass med andra odödliga deckare som Sherlock Holmes, Philip Marlowe, Hercule Poirot och Lord Peter Wimsey genom sitt *de facto* äventyrliga liv och insteg i oanade undre världar bortom den kända verklighetens. Giulio Leoni bor i Rom och ger ett ganska pretentiöst och imposant intryck men är onekligen charmerande och oemotståndlig med sina underjordiska lockelser till en alternativ verklighet. Han menade att vi liksom 1300-talet står inför en drastisk förändring av hela vår världsbild och verklighet, och då blir man ju nyfiken på det kommande alternativet, även om man kanske måste söka det i 1300-talet....

Det finländska seminariet lett av Bengt Packalén förblev det intressantaste och roligaste och var det enda som ifrågasatte vår rådande samhällsordnings dominans av skräpkultur i form av ett ständigt förytligande och förflackande av media som hjärntvätt till det sämre snarare än som kultur, vilket även fördärvade människors relationer, förytligade dessa och gjorde förhållanden ohållbara i längden, då människans trohet och stabilitet försvinner i flärden och skvalet. Det var denna urlakning av allt mänskligt och bestående som Merete Mozzarella försökt belysa i sin novellsamling men som dock Esko Valtaoja menade att måste vara en övergående sjukdom, som alla andra tidsbetonade oegentligheter.

John Bede summerar Shakespeare

”Låt oss börja med Oxford, den äldsta i sällskapet.

Naturligtvis är det helt uteslutet att Oxford kan ha skrivit Shakespeare. Däremot är det helt möjligt och även troligt att Oxford åstadkom intressanta arbeten för teatern som Bacon sedan redigerade, vilket kan ha bidragit till Shakespeare-samlingen. Så Oxford kan på intet sätt elimineras bland författarna till Shakespeare.

Nästa problematiska person är Derby, intimt förknippad med Oxford. I själva verket vilar mycket av Oxfords sak på Derby, eftersom Oxford (som alla vet) dog tio år innan Shakespeareproduktionen av nya pjäser upphörde. En del av Laila Roths pläderingar för Derby vilar på Honigmann, som försökte placera Shaksperere i Lancashire, då det uppenbarligen finns beröringspunkter mellan Shakespeare och norra England genom dialektala ord och hänvisningar till Derbyfamiljen. OM Shaksperere kunde bevisas ha verkat i Lancashire skulle stratfordianerna ha något att komma med. Tyvärr för stratfordianerna kunde man endast påvisa en okänd ”Shakeshafte” i Lancashire med inga säkra band alls med Stratford. En marlovian har påstått sig ha kunnat bevisa att ”Shakeshafte” var en lokal kustbo. Derby är den mest mystiska av kandidaterna då vi vet minst om honom. Eftersom hans bror satte upp Marlowe, eftersom båda bröderna ledde teatersällskap som hade med Marlowe och Shakespeare att göra, eftersom åtminstone William Derby skrev (okända) pjäser, eftersom han bevisligen sysslade med musik och kunde skriva spirituellt poesi, eftersom hans ökända svartsjuka mot sin hustru kan ha haft betydelse för karaktärteckningar som Othello och Leontes, eftersom han (liksom Oxford) hade juridiska förbindelser med Bacon under hela sitt liv, eftersom (genom en tillfällighet eller inte) alla Englands teatrar stängdes vid hans död i september 1642, och eftersom ett antal framstående professorer i litteratur pekar ut honom som Shakespeare kan han ingalunda uteslutas från kretsen av troliga medförfattare till Shakespeare. Nigel Cockburn, som ägnat sitt liv åt att utreda vem som skrev Shakespeare, ger Bacon fullständig trovärdighet som Shakespeare och Derby halv trovärdighet, medan han helt utesluter Oxford, Marlowe och Shaksperere.

Bacon var jämnårig med Derby (född 1561) och hade affärer med Derby hela livet. Bacons sak vilar mest på hans ”*Promus*”, spridda anteckningar från 1594-95 som påvisar ett förvånansvärt antal indirekta Shakespearecitater från pjäser som då ännu inte förekom i tryck, vidare på sammanträffandet av historiska referenser hos Shakespeare med avgörande skeenden i Bacons liv (av vilka det mest perfekta är det faktum att Shakespeareproduktionen av nya pjäser upphörde exakt samtidigt som Bacon nådde sin mest ansvarskrävande position inom den brittiska regeringen); vidare den uppenbara likheten mellan det slutliga Kung Lear-fallet och det sällsamma fallet Sir Brian Annesley, en ovanlig process i de högsta rättsinstanserna som knappast kan ha varit känd för Derby, Oxford, Marlowe eller Shaksperere, medan Bacon var djupt engagerad i statens rättsliga affärer; vidare på Bacons omfattande sakkunskaper som korresponderar exakt med Shakespeares parallella expertis, samt på andra exklusiva fakta i Bacons liv som återspeglas hos Shakespeare. Han kan på intet sätt uteslutas från kretsen av troliga Shakespeareförfattare och –redaktörer.

Du känner till Marlowefallet bättre än jag, men där föreligger helt tydligt en kristallklar sak för Marlowe som ännu en man bakom Shakespeare, vare sig han överlevde sin officiella död eller inte. Eftersom det inte kan bevisas att han gjorde det eller verkligen dog, så låt oss lämna Deptfordincidenten därhän. Med Peter Farey diskuterade jag frågan om Stratfordmonumentet, som han menade att var en gåta vars svar och lösning var Marlowe. Vi kunde inte enas om något definitivt. Vad vi vet säkert är att Marlowe utvecklade det engelska dramat fram till Shakespeares standard och att ett antal tidiga Shakespearedramer åtminstone påbörjades och skisserades av Marlowe. Marlovianernas hypotetiska hävdande, att det troliga i att hans död var en bluff för att dölja hans landsflykt måste leda till slutsatsen att han

fortsatte skriva som Shakespeare, är på intet sätt självklart, då även om han överlevde han kan ha haft ett antal medförfattare.

Stratfordianerna menar att alla bevis som finns entydigt visar att Will Shakspeare från Stratford var den enda möjliga författaren till Shakespeare. Detta är den svagaste punkten av alla, eftersom alla bevis som finns bara är skenbara och aldrig definitiva. Vad som är säkert är att Will Shakspeare absolut stod i centrum för verksamheten åtminstone som perfekt koordinator, en praktisk man som behärskade sina teateraffärer som ingen annan och som fick Shakespearepjäserna att fungera. Han kan på intet sätt elimineras från sin centrala ställning som den praktiska utföraren av Shakespeareproduktionerna. Det väldiga arbete som hans teaterruljans krävde med rollprestationer i så stora skådespel i en så omfattande repertoar är emellertid det främsta argumentet mot att Shakspeare också skulle ha skrivit dem, särskilt emedan ingenting finns bevarat av hans hand (utom små räkningar, stämningar, sex skakiga underskrifter som av en man som knappast var van att skriva något annat, inga brev alls, inte en enda manuskriptsida och inga böcker). Hans namn publicerades också under skumma pjäser som "*Lochrine*" och "*A London Prodigal*" som ligger långt under Shakespeares standard, vilket måste öka tvivlet på hans författarskap. Samtidigt bidrar detta till misstanken att hans namn användes av sådana diktare som inte ville skylta med sina namn bakom pjäser och dikter. Raleigh satte aldrig ut sitt namn under någonting han skrev, och Oxford, Derby och Bacon hade fullgoda skäl att inte framträda som sig själva bakom populära skrifter, medan Marlowes namn efter hans vanära hade varit förbjudet för en boktryckare att använda, då det skulle ha gjort produktionen osäljbar.

Kort sagt, alla kan med goda skäl påstås ha del i författarskapet Shakespeare medan den svagaste saken är Shaksperes.

De som nu har lanserat 'Sir Henry Neville' som ny kandidat är allesammans gamla oxfordianer, som helt enkelt fortsätter sin utförsåkning på fel spår ohjälpligt förlorade för alltid liksom dumma poliser som kört fast i fel riktning. Var är Sir Henry Nevilles teaterskolning? Var har vi hans kontakter med Cambridge? När hade han tid att skriva så mycket för teatern och varför? Han kunde ju inte ens få betalt för det. Det finns ingenting här – utom hans släktskap med Bacon."

- John Bede

Efterdyningar i "Nutida kultur"-debatten.

"Tack för din vidarebefordran. Jag har inga invändningar mot vår f.d. kammarmusikers strykningar. Däremot vill jag passa på tillfället att komma med ett mera informellt svar på hans synpunkter, som ej får publiceras.

Om han inte längre är musiker, med vilken rätt angriper han då yrkesverksamma musiker? Det är detta som klingar falskt i hans svada, att en musiker måste få det intrycket av hans kverulans, att han missunnar musiker att vara musiker. Jag måste genast gardera mig med, att jag ger honom rätt i det mesta, att hela tolvtonsetablissemangen är fel, att de musiker som blivit miljöskadade för livet av tvånget att spela omusik är ett oöverskådligt mörkertal, att många musiker blivit bittra över detta och delvis fått sina musikerliv förstörda, och att atonal musik från början till slut bara handlar om kejsarens nya kläder, vilket du visade redan genom din första artikel om Schönberg för många år sedan, och så vidare... Mina invändningar gäller tonen i hans svada, som inte tar den ringaste hänsyn till att konsekvensen av hans resonemang är att många, alltför många kvalificerade musiker skulle bli arbetslösa och kanske tvingas byta yrke. Har musiken råd med det? Kort sagt, han trampar folk på tårna och det med avsikt, och det är musiker det gäller. Min mening är att en icke-musiker, hur mångårig erfarenhet han än må besitta, har ingen rätt att trampa yrkesutövande musiker på tårna, som är beroende av sin

verksamhet för sitt livsuppehälle. Inte ens Peterson-Berger hade denna rätt men tog sig den av ren arrogans och förmätenhet.

Om han då själv har övergivit musiken är det inte mer än rätt av en musiker att be honom lämna musiken och dess yrkesverksamma tjänare i fred. Dina angrepp på tolvtonsmusiken och rockmusiken är helt befogade och acceptabla då de kommer från en aktiv musiker som ägnar sig åt bättre alternativ, men denne "f.d. kammarmusiker" vill bara riva ner utan att bygga nytt. Det är möjligt och även troligt att han kan få rätt i allt, då tolvtonsmusiken de facto saknar hållbar grund, vilket ju redan Bruno Walter påvisade för 50 år sedan, men min synpunkt är, att det är bättre att i så fall låta den misslyckade arkitekturen skatta åt förgängelsen av sig själv än att man går in för att radera medan det ännu bor folk kvar i byggnaderna.

Ge inte ut min e-post-adress, då jag inte vill ha närkontakt med kverulanter. Skicka mig gärna en kopia av mitt svar till "ex-musikern". Jag är säker på, att om han fortsatt arbeta som musiker hade han aldrig fallit för frestelsen att angripa dess sårbara svagheter. Det är lite grann som att kasta sten mot glashus sedan man själv lämnat det. Vilken musiker sitter inte i glashus?

med vänlig hälsning, - 'Gammal musikveteran'

P.S: Vid eftertanke ger jag ändå tillåtelse till publicering av detta, om det sker anonymt."

"En Kammarmusiker" svarar:

"...men denne 'f.d. kammarmusiker' vill bara riva ner utan att bygga nytt."

1) Svammel, jag orkar inte leta upp sidnumren, men på flera ställen framgår klart och tydligt att jag vill **stoppa det penningflöde** som går rakt ner i toaletten. Därefter ska **samma pengar** (många miljoner) användas för tonala kompositioner. Och se, då kan de som jag nyss "gjort arbetslösa" få nya uppdrag, denna gång utan att behöva spela teater och hyckla...

2) M a o det är inte jag som ska "bygga nytt"! Det ska andra tonsättare göra så fort de får del av pengarna, de som hittills är "beslagtagna" av den atonala sekten.

3) De som riskerar uppdrag är förstas dirigenter och frilansande musiker. Men de kan bli räddade av det som jag sagt i punkt 2 här ovan...

4) Det märks att du inte är musiker (fast anställd) Det går nämligen *tio fast anställda musiker* på en som applåderar min "intellektuella arrogans". Att de inte uttalar sig offentligt beror just på att de är anställda och inte vill förlora jobbet. *Just därför* har jag mottagit så många fler muntliga credits...

5) Kommunismen "dog" endast därför att det fanns folk som t o m riskerade sina liv för att korruptionen och bedrägeriet mot mänskligheten skulle avtäckas. Med din logik (eller brist därpå) ska man inte kritisera denna. Många skulle ju då kunna förlora sina (statliga) jobb typ...

6) Du har missförstått det mesta. Det är bara den som är **oberoende** som kan skriva o censurerat. I praktiken betyder det en fd musiker!

- En Kammarmusiker

Fritänkarens svar till 'Gammal musikveteran':

"Bäste kollega,

Ditt inpass kom som en överraskning med dess självmotsägelser och motstridiga ställningstaganden både för och emot, vilket gav oss vissa tolkningsproblem. Jag tolkade det som så att du gav kammarmusikern rätt samtidigt som du garderade dig mot hans kategoriskhet. Ditt misstag var att reagera subjektivt på hans objektivitet. Med sin objektivitet

och med din subjektivitet framstår ni som oförenliga motsatser som knappast kan förstå varandra. Emellertid måste alltid subjektiviteten komma till korta inför objektiviteten.

För att tala ett språk som du förstår – första gången jag ställdes inför att nödgas delta i framförandet av tolvtonsmusik reagerade hela mitt väsen med hela sin naturkraft mot att som musiker behöva medverka till omusik. Detta var en helt naturlig reaktion som ägde rum på nytt varje gång man ställdes inför denna vidrighet. De flesta musiker har alltid reagerat på samma sätt. Atonal musik är omusikalisk och har alltid varit det och har ingen rätt att förnedra och missbruka musikaliska musiker till att få sig framförd. Det finns ingen ursäkt för rent bedrägeri, som alltid förblir bedrägeri i synnerhet om det är avsiktligt, och ur musikalisk-naturlig synpunkt kan atonal musik aldrig förklaras som någonting annat."

Därmed försöker 'Fritänkaren' sätta streck i debatten.

Paganinis kontroverser fortsätter.

En läsare:

”Er artikel om Paganini är missvisande i många avseenden. Han var en musikens charlatan och som sådan kanske den störste, han var en dilettant som bara spelade sina egna kompositioner, och den främsta anledningen till att han lät publicera så få av sina kompositioner var att han själv (bättre än någon annan) var medveten om deras brister. Han var en egotist som levde bara för sitt eget självbedrägeri som bestod i en förryckt självförgudning, som tog sig uttryck i hans avskräckande mytbildning om sig själv. Han var ingen riktig musiker utan bara en teknisk trollkonstnär och taskspelare som använde sig av musiken som medel för att framhäva sig själv mer än musiken. Att andra liknande musikaliska egotister som Liszt och Rachmaninov då följde hans exempel är inte alls märkvärdigt, då de i Paganinis exempel såg ett sätt att själva kunna ägna sig åt befängd självförgudning och egenkärlek.”

Tydligt fortsätter då Paganinis kontroversialitet långt efter hans död. Läsaren har tagit fasta på kritiken mot Paganini och valt att fullkomligt ignorera allt positivt som kan sägas om honom, hans liv och hans verksamhet. Det är att vara ensidig. Tyvärr är detta vanligt i Sverige och nästan utmärkande för den svenska mentaliteten, att man tar fasta på allt som är negativt för att få en anledning att blunda för det positiva, vilket i synnerhet skapande konstnärer i Sverige alltid har fått erfara orättvisan av. I stället för att uppmärksamma vad en konstnär är och gör och vad det är han säger betonar man vad han saknar och inte behärskar och tystar man ner honom med detta, som om positivitet och kreativitet var en sjukdom som måste bekämpas. Är det inte då vettigare att ta fasta på det positiva och bortse från det negativa, som ju bara kan ha negativa konsekvenser? Är det inte bättre att uppskatta och uppmuntra skapande naturer för deras ovanlighets skull i stället för att, som om unikheter var ett brott, slå ner dem och utesluta dem ur vanliga människors gemenskap för att de inte är som andra?

Vad man än kan ha att andraga och invända mot Paganinis arrogans och ansvarslöshet kvarstår det faktum att hans banbrytande pionjärverksamhet för utvecklandet av violinspelet haft avgörande betydelse för hela musikhistorien och inte bara för hans främsta beundrare Schubert, Schumann, Mendelssohn, Berlioz, Chopin, Liszt och Rachmaninov. Inte bara hans musik (där hans 24 *Capriccios* opus 1 har en erkänd ställning som oöverträffade mästerverk för soloviolin) utan även hans personlighet fick ett inflytande långt över musikens horisont. En annan konstnär som djupt påverkades av Paganini var baletthistoriens störste mästerdansör Vaslav Nijinskij, som gjorde en balett på Paganinis liv där han tog fasta just på den avund

som förföljde och drabbade Paganini utan någon rätt. Han var erkänd under sin tid som sin tids främste violinist, han var så mycket en total violinist att han nästan blev ett med violinen:

”Fem fot och fem tum lång, med ormkropp, visade han upp ett långt blekt ansikte, markerade drag, kroknäsa och örnögon. Lockigt hår, som fladdrade kring skulderna, dolde en påfallande smal nacke. När han spelade var det som om två figurer var ingraverade i hans kinder. Figurerna liknade f-hålen på fiolen,” skrev en kritiker.

För Schubert var upplevelsen av att höra Paganini spela som ”att höra en ängel sjunga,” och Franz Lehár skrev en operett ”*Paganini*” om honom. Han var därjämte fritänkare och vägrade på dödsbädden ta emot kyrkans sakrament, vilket fick till följd att kyrkan vägrade begrava honom. Hans son Achille lyckades bereda honom en tillfällig grav efter fem år, men det var först i mitten på 1870-talet, alltså efter 35 år, som han äntligen fick en sista anständig viloplats i Parma.

Naturligtvis måste en sådan personlighet sätta outplånliga spår i alla människors medvetanden och inte bara i musiken.

Ännu beträffande insändaren, som kanske kan betecknas som en klar representant för ”nyttosamhället”, som tenderar att utesluta alla krafter som inte gör någon direkt praktisk nytta i samhället: måste inte ett sådant samhälle bli världens tråkigaste och direkt självdestruktivt av inskränkthet och leda? Om det bara var tillåtet att leva om man gjorde praktisk nytta skulle därmed allt det som gör livet värt att leva utfrysas och bannlysas från det mänskliga livet, och då skulle livet förlora all mening och innehåll, då bara den kalla materialismen i dess mest avskräckande nakenhet skulle finnas kvar. Just denna problematik brottades en annan musiker med, vilket för hans del ledde till livslånga depressioner och tvivel på sitt kall. Låt oss därmed få presentera en musiker av helt motsatt slag mot Paganini. Kanske denne mer inbundne musikertyp bättre passar vår insändares smak:

En högst ordinär musiker

När en musikkritiker det för musiken så kritiska året 1924 skrev, att ”för engelska öron är Elgars musik alltför emotionell och inte helt fri från det vulgära,” måste den kritikern ha tagit för givet att Elgars saga som musiker var all. Att första världskriget svept bort allt det som burit fram Elgars musik och smaken för den var väl bara att konstatera, men helt död var Elgar inte, hur död hans åtta år äldre hustru än var och hur litet han än komponerat efter den största katastrofen i hans liv. Därmed är väl summan av hans kriser, motgångar och katastrofer färdigsummerad: första världskriget, och hustruns död 1920.

Att första världskriget blev så avtrubbande för honom berodde till stor del på att hans mest lysande komposition och mest betagande melodi ”*Land of Hope and Glory*” (från ”*Pomp and Circumstance nr. 1*”, 1901,) av engelsmännen användes globalt som patriotisk schlager genom hela kriget som ackompanjering till de oupphörliga skyttegravsmassakrerna, där miljoner engelsmän slaktades för ingenting. Elgar hade uttryckligen begärt att texten åtminstone skulle ändras, men inte ens den bönen om lindring hade väckt gehör.

Ett nästan avbrutet tonsättarskap vid hustruns död och pinsamheten i att framstå som första världskrigets främsta krigsschlagers upphovsman ger oss nyckeln till de djupa skuggorna i Elgars liv, som aldrig syntes utåt. I själva verket var han en djupt och mörkt grubblande natur som ofta funderade på självmord och hade anlag för mycket svåra och långa depressioner. Detta är förvånansvärt i beaktande av hans egentligen fullständigt harmoniska och fridfulla liv hemma i sin trädgård i England som han nästan aldrig gick utanför, och av hans ofta sprudlande glada och spirituella kompositioner, som de ytterst infallsrika ”Enigmavariationerna” och den muntra ”*Cockaigne*”-uvertyren. Dessutom var han helt

självständig och fri som musiker, från och med 16-årsåldern var han aldrig något annat än frilansande musiker, som mest och helst bara ägnade sig åt att komponera. Om han haft det knapert som ung behövde han som världsberömd ledare för den brittiska musiken dock efter sina första 40 år aldrig mer ha ekonomiska bekymmer. Vad kom då hans depressioner och självmordssumgänge ännu under 1890-talet sig av?

Han kom från ytterst ringa förhållanden och kallade sig själv ”en pianostämmares son”, ett epitet som han ibland använde som ursäkt för att hålla sig fri från publikt ståhej och socialt prövande sammanhang; som ung hade han själv börjat som pianostämmare innan han gick i faderns fotspår och blev kyrkorganist, därjämte var han katolik i det helt protestantiska Worcester i västra England, och han fick svårt att kämpa sig fram med musiken i den primitiva landsorten. De långa svåra årens hårda praktiska arbete med musiken förlänade honom dock en naturlig hantverksskicklighet som saknar motstycke i brittisk musik och som öppnar porten för Englands strålande musikinsatser under 1900-talet medan Tyskland spårade ur. Dock förblev han alltid en skygg och distansierad enstöring utan pretentioner som egentligen bara var glad i komponerandet.

Och han var inte alls slut i och med hustruns död även om det sedan inte blev så mycket mer av kompositionsglädjen, bara några få opus till, medan han i stället med entusiasm hängav sig åt inspelningsteknikens landvinningar. Under sina sista år lyckade han genomföra fullständiga inspelningar av alla sina verk (90 opus och många fler) till sin död 1934 vid 76 års ålder, som är den mest fullständiga dokumentationen av sina egna verk som någon kompositör fram till dess genomfört under egen ledning.

Han må ha tappat sugen vid hustruns död, men under 1920-talet tappade hela världen sugen vad gäller klassisk skönhetsmusik, och han var bara en i raden av fallande käglor, där de andra var Puccini, Gabriel Fauré, Erik Satie, Ferruccio Busoni, Sibelius, Stenhammar, Carl Nielsen och många fler. Dock hade de alla redan, och även Elgar, producerat alldeles tillräckligt med förstklassig musik för att den aldrig skulle kunna dö. De kunde lugnt lämna musikhistorien och låta oväsentet av krig och högtalarhjärntvätt försöka omintetgöra deras musiks en gång för alla betydligt högre stående sanning.

Filmparentes

Naturligtvis har det inte kunnat bli mycket filmskördearbete i dessa bokmässetider, men några har man i alla fall klarat av, om dock inga aktuella. Speciellt värdefulla var de båda Kennedyfilmerna, den andra av ingen mindre än John Frankenheimer, den första om Kennedy själv och hans hantering av Cubakrisen i oktober 1963, när världen stod som närmast ett kärnvapenkrig någonsin, vilket egentligen bara kunde undvikas genom att presidenten var duva och ingen hök och lyckades tvinga igenom duvornas klokare strategi. Man lyckades slutligen desarmera Cubakrisen genom kompromisser, så att amerikanerna fick lova att aldrig mer försöka detronisera Castro (som därför sitter kvar där än i dag som gammal gubbe) och avlägsna sina kärnvapen från Turkiet mot att ryssarna drog bort sina missiler från Cuba. Det var i själva verket första steget i den avspänningsprocess som sedan dess fortsatt obevekligt och kulminerat i och med Gorbatjovs lysande insatser och Sovjetunionens äntligen skrotning. Filmen hette ”Tretton dagar”, var signerad Roger Donaldson med Kevin Costner i en av rollerna och Bruce Greenwood utmärkt som presidenten.

Den andra filmen skildrade president Johnsons tragedi, en president som bara ville fred och gjorde strålande insatser för att åtgärda Amerikas fattigdom men gick till historien som Vietnamkrigets brottsliga upptrappare tillsammans med Robert McNamara, någonting de båda var högst ovilliga till och blev offer för. När Johnson helt överraskande trädde tillbaka 1968 och meddelade att han inte tänkte ställa upp i den höstens presidentval var det i själva

verket det enda han kunde göra för att återställa enigheten i landet och styra det mot en avveckling av Vietnamkriget med att inleda fredssamtal, något som Hubert Humphrey hade gjort allvar av om han lyckats besegra Nixon i det årets fatala presidentval. Utom Michael Gambon i den tragiska huvudrollen såg vi bland andra Alec Baldwin som McNamara, Michael Keaton som Alabamaguvernören Wallace och Donald Sutherland som rådgivaren Clark Clifford, som sedan ersatte McNamara som utrikesminister. Båda filmerna var spetsade på dokumentär återgivning vari även låg deras största förtjänster och kompletterade varandra på ett utmärkt sätt.

Betydligt roligare var dock den lysande filmatiseringen av Oscar Wildes "En idealisk äkta man" med Julianne Moore helt överlägsen som en av filmhistoriens värsta kvinnliga skurkar, en giftig ryktesspridare och utpresserska hela tiden oemotståndligt leende och med en suverän stil helt överlägsen alla andras, vilken till och med Rupert Everett och Cate Blanchett hamnade i skuggan av, som ändå är två av samtidens mest självlysande skådespelare.

Inte riktigt lika suverän men dock alltid sevärd är Sandra Bullock, som vi fick se för omväxlings skull som polis i den halvdokumentära kriminalaren "*Murder by Numbers*" om två studenter som begår ett mord eller två bara för att bevisa sin överlägsenhet och se om de skulle lyckas komma undan med det, vilket de naturligtvis inte gjorde – den ena gick under, och den andra blev dömd, medan dock Sandra Bullocks eget fall med spöken ur det förgångna var betydligt intressantare. Hon är alltid bäst när hon dricker.

Mera extrem var Pedro Almodóvars "Kärlekens matadorer" (1986), som anses vara hans bästa film, ett tidigt prov på hans hysteriska perversitets virtuosa fyrverkerier i färg och bildkomposition i en högt uppskrivad men snillrik historia med inte en enda person som inte går till överdrift i allt. En ung teolog (en ung Antonio Banderas) gör revolt mot sin fanatiskt katolska familj och går i matadorskola, där hans lärare är en invalidiserad gammal matador som dock inte kunnat sluta med dödandet och därför fortsatt döda sina elever i stället, som han grävt ner i trädgården, vilket den känslige Antonio varseblir genom visioner och tar på sig skulden för, så att han bekänner de absurdaste brott och får en kvinnlig advokat, som själv mest ägnar sig åt att ta livet av sina älskare. Hon och den gamle matadormästaren finner varandra, och det slutar med att de mördar varandra i ett samlag. Det finns åtminstone två andra spanska regissörer som är intressantare och mera begåvade än Almodóvar.

Lika hysterisk var bröderna Marx' klassiker från 1936 om "En galakväll på operan", som rymmer några av deras roligaste scener men är ojämn för övrigt, då alltför mycket film upptas av alla de odrägliga, banala och fåniga birollerna. Harpo Marx tar alltid hem priset och lyfter upp varenda bröderna Marx-film till odödlighetens status.

Bäst var dock den suveräna franska filmatiseringen i fyra filmer av Napoleons liv på Max Gallos bokversion av det hela med Ingrid Bergmans dotter Isabella Rossellini underbar som kejsarinnan Josephine, Gerard Depardieu praktfull som Fouché, John Malkovich oförlömlig som Talleyrand och framför allt Christian Clavier lysande som Napoleon själv i mer övertygande vitalitet än Abel Gances alla mastodontfilmer på temat. Endast en Napoleon har funnits som var bättre – Herbert Loms tolkning i King Vidors "Krig och fred" från 1956 med Audrey Hepburn. Måhända hade man kunnat invända mot att Napoleon här spelades av en fransman när det borde ha varit åtminstone en italienare, men Christian Clavier blev bättre för varje ny film medan man saknade det italienska elementet egentligen bara i den första delen. Den fortfarande vackra Anouk Aimée som Napoleons mamma var däremot helt tillfredsställande.

Ahasverus minnen, del 52.

O Napoleon, o misskända snille, du lysande idealist, som begravdes av världspolitiken, du sol som planeterna vände sig mot, du ljus, som den enfaldiga mänskligheten våldförde sig på, avsiktligt missförstod emedan den inte ville förstå, och släckte i dumhet, emedan de hellre ville leva i mörker än i ljus, tack för att du gav mig din vänskap, tack för att jag fick lära känna dig, tack för att du tog mig med på ditt äventyr, historiens dittills största, tack för att du upptog mig som din jämlike, en hedersbetygelse som aldrig någon människa visade mig före dig. All världens dumhuvuden och idioter har alltid hatat dig, för att de ej kan förstå geniet och därför ej heller vill förstå det, och av ingen annan orsak. Med flit har de glömt och begravt alla dina förtjänster, liksom engelsmännen begravde din själ levande, och de vill bara minnas de brott som de aldrig tröttnar på att beskylla dig för, dina krig, din offring av miljoner fransmän och européer, din tjuvnad och lystnad, ditt storhetsvansinne och tyranni, din grymhet och blodtörst. De säger att du var en Hitler och en Mussolini och icke en människa.

Men Mussolini och Hitler kan icke jämföras med dig. Mussolini begick ett oräkneligt antal politiska mord, men du begick bara ett. Hitler mördade sex miljoner judar, men du gav alla judar friheten, stadfäste ghettots avskaffande för evigt och inbjöd all världens judar till en universell sanhedrin, den första efter Jerusalems förstörelse. Du var den första i den kristna historien som vågade ge judarna medborgerliga och mänskliga rättigheter, den första monark efter Fredrik II på Sicilien som vågade erkänna muhammedanismens förtjänster, den enda religiösa härskare någonsin som har förnekat kristendomen för förnuftet och ändå lyckats samarbeta med påven, och den största idealisten i historien efter Jesus.

Men vad befläckade dig då? Jo, för att kunna härska i denna världen måste du göra dig lika ond som denna världen: du måste göra politiska kupper, begå politiska mord och delta i politiska krig. För att besegra det ruttna Europa med dess självgoda kejsare och feodalherrar måste du först gå ner till deras nivå och göra dig lik dem med att kröna dig till kejsare och skruda dig i inbilskhet. För att bemästra och krossa det största tyranniet av alla måste du göra dig lika blodig som tsar Ivan, lika hänsynslös som Peter och lika skuldbelastad som fadermördaren Alexander. Ingen människa har någonsin kunnat erövra Ryssland efter Djingis Khan, ty ingen har kunnat göra sig så ond och grym och hänsynslös och gudlös som den ryska staten är i sitt kroniska ruttna förtryck. Du kunde inte krossa Ryssland, ty du var inte ond tillräckligt. Om du hade bränt både Moskva och Petersburg hade du klarat Ryssland, ty då hade du varit tillräckligt ond. Men du kunde inte ens bränna bara Moskva. Det kunde endast ryssarna göra själva, ty så onda var de. Rostoptjin, skyll inte ifrån dig, utan bekänn att du tänkte på Moskva bara för att bevara den ryska statsondskan hundra år till. Hellre än att offra det onda Ryssland offrade du den gode Napoleon.

Napoleon förlorade kriget mot Ryssland bara för att han kämpade som en man, ja, som en gentleman enligt reglerna. Han utkämpade slag efter slag enligt konstens alla regler och vann dem alla inklusive Borodino, men ryssarna tog hem segern enbart genom att de valde att kämpa med ojusta medel: de var *bad losers*, de gömde sig bakom sin vinter, när Napoleon intagit sitt Moskva satte de det i brand av ren missunnsamhet, och när Napoleon, som var för god för att tukta Ryssland med samma medel som Ivan och Peter de förskräckliga, drog sig tillbaka från striden med den ovärdige, anföll honom den ovärdige i ryggen. Det har aldrig funnits en ädel ryss utom Peter den stores son, som han själv lät mördas, samt Fjodor Dostojevskij; och Ryssland har aldrig haft en ädlare gäst än Napoleon.

Det var i Moskva som jag hade mitt minnesvärdaste samtal med den otrolige och sagolike kejsaren. Staden brann, och branden gick inte att släcka. Det enda som kvarhöll den oerhörde mannen i Moskva var hoppet om att tsar Alexander skulle låta höra av sig och förhandla. Men tsaren skulle varken höra av sig eller förhandla. Han hade flytt och skulle icke komma tillbaka

förrän Napoleon lämnat Ryssland. När Napoleon väl var på Elba skulle han hjärtligt ta hand om hela Europa.

”Vad gjorde jag för misstag, du mänsklighetens spåman? Vad har jag gjort för fel, eftersom jag tydligen måste falla? Ty något måste jag ha gjort för att förtjäna att lönen för mitt livs största triumf blev mitt livs största nederlag. Utred saken för mig, du som vet allt.”

”Jag vet ingalunda allt, ers majestät, men enligt mina erfarenheter går det illa för envar som gör sig själv till auktoritet. Ni har krönt er själv till kejsare och gjort er till hela Europas främsta auktoritet.”

”Skall då icke människan få sträva? Skall det då vara förbjudet att göra karriär? Förbjuder Gud att man försöker skapa sin egen lycka och försöker dela den med andra? Få i min livstid har fått en sådan lycka på sin lott som jag, och jag har gjort mitt bästa för att dela den med mina bröder och min mor, mina vänner och bekanta, alla mina soldater och hela Europa. Jag kan svära inför Gud, att enligt mitt samvete har mitt livs hela strävan endast varit att göra vad som var rätt. Moses när han utrotade kanaaniterna och amalekiterna, Muhammed när han utrotade kristendomen från sina länder, den katolska inkquisitionen och etablerade intoleransen, protestantismens och kalvinismens bildstormeri och religiösa krig, och till och med engelsmännen och spanjorerna med sina indianslakter och massutrotningar i Amerika var mycket värre än jag, som aldrig har förföljt någon för hans religions skull, som har grälat med påven endast för att påven framhårdade i sin maktfullkomlighet, som har krigat endast mot tyranner som ville Frankrike illa, var revolutionen föddes och var endast jag (hoppas jag) lyckades etablera den, och vars enda åstundan i livet har varit att slåss för min egen personliga frihet och alla andras. Mitt namn är frihet och rätt, och endast de är mina fiender som inte tolererar frihet och som inte vet vad rätt är. Min uppgift i världen är att lära alla vad som är rätt som inte vet det, och de som alltid tycks ha vetat det minst verkar ha varit alla regeringar i alla tider.”

”Just däri ligger din olycka, min käre Napoleon, och ej i något annat. Du har stuckit din näsa i världens onda och därav blivit smittad. Du har låtit dig förledas till att bruka det onda och orättvisa våldsverktygets makt. Du har fallit för världens ondskas frestelser, och i den goda föresatsen att bekämpa världens ondska har du smutsat ner dig med den. Du har grävt i den världsliga dynghögen, som bara stinker mer när man gräver i den, och var och en som gräver i den måste börja stinka själv. Du stinker av världslighet och av världslighetens ständigt alltmer korruperade ondska. Det är ditt enda fel: du har befattat dig med vad som var smutsigt.”

”Och hur skall jag då bli ren?”

”Renheten blir din lön. Oroa dig inte. För din goda viljas skull, och framför allt för din strävan att utbreda rätten på jorden, rätten till personlig frihet och obundenhet för envar, skall ditt liv hädanefter gå i luttringens och renhetens tecken. Men din väg mot den absoluta och eviga renheten skall bli svår. Du måste förlora allt. Du har redan förlorat Moskva, höjden av din triumf. Därmed är början inledd. När du äntligen har blivit den av alla fransmän accepterade idealiske härskaren och gjort Frankrike till den idealiska genomförda demokratiska monarkin med folkvald regering, när du försonat dig med dina två bästa tjänare Talleyrand och Fouché och du givit dem makten, när ditt livs politiska ideal äntligen blir förverkligat, då först skall du ej mer vara kejsare av Frankrike. För att fullfölja ditt öde och din rening skall du då bli din mest beundrade fiendes fånge på livstid, och skändligen skall han misshandla dig i din fångenskap och begrava dig levande. Men det skall tjäna din rening, och i döden skall du triumfera.

Frukta inte, Napoleon. Alla revolutionens ledare är tragiska hjältar, och du är den mest tragiska av dem alla men även just därför den ädlaste och vackraste. Fouché skall bli levande begravd som du, och endast Talleyrand, den mest lastbare och äcklige, skall dö som han behagar men för evigt vara en vanärans man där för i motsats till dig, Fouché, Robespierre,

Danton, Marat, Desmoulins, Chenier, Lafayette, Mirabeau, Roland, Murat, Ney, och alla de andra, som skall leva i legendens förgyllda och rosenröda okränkbara positiva skimmer för evigt. Ditt martyrium börjar här, Napoleon, i och med tsarens fega förräderi mot ädelmodets ideal och krigets lagar, som giver dig segern men som han berövar dig med rysk missunnsamhet och grymhet. Men ingen tsar har såsom du gjort en liknande kraftinsats för att rycka upp Ryssland och civilisera det. Endast en har försökt bringa ädelmodet till Ryssland förr, och det var Karl XII av Sverige, som även han liksom du endast fick fan som tack. Men du har fört revolutionen till Ryssland och sått dess frö, och det kanske tar hundra år för det att slå rot, men din sådd har lyckats. Aldrig skall den ryska bonden glömma att du ville ge honom hans frihet och upphäva livegenskapen för honom.

Ditt martyrium blir stort, men ju större det blir, desto renare skall du bli inför världshistorien. Frukta intet ont, ty intet ont skall skada dig, ty du är ren och god innerst inne. Och vet, att din enda fiende, som du har slagits mot nu i hela ditt liv, som ingen har besekrat före dig och som även skall besegra dig, den samma eviga fiende, som redan Kristus dukade under för, som alla stora andar alltid har kämpat förgäves mot och alltid skall fortsätta göra, denna onda världens behärskare som aldrig kan kuvas, är fördomen, dess okunnighet och likgiltighet. När du är död skall den genast stämpla dig som en farlig brottsling och blodig skurk, en krigsgalen tyrann och ett omänskligt maktgalet monstret, och den stämpeln skall du för världen sedan alltid få bära. Men mot den har du mig på din sida och alla som kände dig, framför allt hela Frankrike, som för evigt skall vittna om att du endast var något så unikt som en idealismens fanatiker, den vackraste, sällsammaste och mest ovärderliga av alla människor.

Och mot evigheten och dess vittnesbörd förmår fördomen med sin okunskap och likgiltighet ingenting, ty den är okunnig om den och likgiltig för den.”

Då svarade Napoleon med de vackraste ord som han någonsin uttalade. Han sade:

”Alltså hade jag rätt.” (*”Alors, j’ai été vrai.”*)

Och jag svarade: ”

”Ja, du kommer alltid att ha rätt gentemot hela världen, ty du står ensam emot den, och endast den som är ensam vet vad rätt är.”

Och mitt ord kommer att upprepas intill tidernas ände, att Napoleon hade rätt.

Och jag vet att åtminstone Goethe, om ingen annan, delade min mening.

Kalender, oktober-november 2005.

okt.

- 1 Julie Andrews 70 år.
- 3 Gore Vidal 80 år.
- 4 Buster Keaton 110 år.
100 år sedan Orville Wright flög i luften i rekordartade 33 minuter.
- 7 Yo Yo Ma 50 år, världsberömd cellist, Parisfödd kines.
- 8 Juan Perón 110 år, som störtades som Argentinas president för 50 år sedan.
- 9 Camille Saint-Saëns 170 år.
- 10 20 år sedan Yul Brunner och Orson Welles dog.
70 år sedan premiären på *”Porgy and Bess”*.
- 11 François Mauriac 120 år.
- 12 Luciano Pavarotti fyller 70.
- 13 Margaret Thatcher fyller 80.
- 14 Cliff Richard fyller 65.
- 15 C.P.Snow 100 år, tråkig författare.
Mario Puzo fyller 85 (om han ännu lever).

- 16 Angela Lansbury 80 år (nyligen avliden).
- 17 Baronessan Karen Blixen 120 år.
Arthur Miller 90 år (nyligen avliden).
Jean Arthur 100 år (avliden).
Bessemmermetoden 150 år (uppfunnen av Sir Harry Bessemer).
60 år sedan Juan Perón blev president för första gången.
- 19 Bernard Hepton 80 år, känd från "Hemliga armén" bl.a.
- 21 200 år sedan slaget vid Trafalgar, vid vilket Nelson stupade.
- 23 Pelé 65 år.
- 26 Domenico Scarlatti (Domingo Escarlati) 320 år.
100 år sedan Sveriges och Norges tvångsäktenskap formellt upplöstes.
- 27 500 år sedan Ivan III, Rysslands förenare, dog.
- 29 Robert Hardy 80 år, känd från "Hemliga armén" bl.a.
- 30 Ezra Pound 120 år, fascistoid och schizofren modernist.
100 år sedan tsar Nikolaj II tog ett första steg mot rysk demokrati genom Duman.
Aspirintabletten fyller 100 år.
Televisionen fyller 80 år (född i London).

november

- 1 300 år sedan jordbävningen i Lissabon med 60,000 dödsoffer. (Se Voltaires "*Candide*".)
- 2 Marie Antoinette fyller 300 år (trots sin halshuggning).
- 8 Alain Delon 70 år, på sin tid världens vackraste filmhjärte (i bl.a. "*Leoparden*").
- 10 Richard Burton skulle ha fyllt 80.
- 11 Bibi Andersson 70 år (ej att förväxla med Birgitta Andersson, fastän de har samma namn.)
Republiken Angola fyller 30 år.
- 13 60 år sedan De Gaulle blev president första gången.
- 15 James Graham Ballard 75 år ("*Solens rike*").
Aldo Mantovani 100 år, (mannen bakom "den sjungande stråkorkestern".)
- 17 Sir Charles Mackerras 80 år.
- 19 Ferdinand de Lesseps 200 år, som byggde Suezkanalen 1859-69.
- 20 Robert Kennedy skulle ha fyllt 80.
- 21 Goldie Hawn 60 år.
- 22 Juan Carlos firar 30 år som kung av Spanien.
- 25 Skräckgubben Pinochet fyller 90 år.
- 28 Sinn Fein fyller 100 år.

Den besynnerliga bombresan, del 15 : Fullträffar i Rom.

Vis av min tidigare erfarenhet, när jag uppfångat nattåget till Rom i sista minuten från Verona och hamnat i korridoren på grund av dess överfullhet och dessutom åkt med Leccevagnarna till Ancona i stället för Neapelvagnarna till Rom, infann jag mig i god tid vid stationen för att hitta rätt vagn i rätt tid. Det var inte lätt. Översigtskartan på stationen över hur vagnarna låg visade nämligen, att Neapelvagnarna skulle finnas närmast loket i östra ändan, men tåget kom in från öster. Så vilken ända var vilken?

Efter att ha gått fel en gång hamnade jag rätt, och tåget var inte överfullt. I min kupé fylldes alla sex platserna av uteslutande icke-italienare. Det var två peruaner, förmodligen syskon, den enas älskarinna, en blondin från Tyskland, en dam från något jugoslaviskt land och en oriental, kanske från Libanon. I nästa kupé fanns det bara negrer, av vilka två damer, hör och häpna, talade danska med varandra! En rullande midnattsbar fanns ombord som

försåg oss med kaffe eller öl eller något annat tilltugg eller flytande medel. Dess energiska manövrerare var en högröstad napolitanare. Det var rena cirkuståget.

Franco mötte mig vid tåget. Hur det kom sig förtjänar sin egen redogörelse.

Franco och jag möttes i juni 1973 uppe i klostret Camaldoli, där jag då befann mig för att studera gregoriansk musik. Vi blev så goda vänner att han inbjöd mig hem till sig i Rom, varför jag improviserade en extra 9-dagars Romvistelse under resan, som inte alls hade varit planerad. Det blev den resans höjdpunkt, som blev min andra Italienresa och min första på egen hand. Den blev mycket omtumlande och ett minne för livet, då den resan förvarnade mig om den kommande oljekrisen i Europa och om mitt livs mest drastiska förändringar i mina levnadsomständigheter. Det blev också en kritisk vändpunkt för mitt musikaliska liv och fick mig att slå in på en tillfällig bana som organist.

Vi förlorade därigenom kontakten med varandra men återfick den 1990 genom Paolo Lombardos hjälp. Vårt möte då blev dock fragmentariskt, och genom att Paolo alltid tog hand om mig i Rom blev det svårt för Franco att få ett ord med i laget.

Emellertid lyckades han till slut genom att hitta mig på Internet. Paolo har inte Internet, vilket gav fördel åt Franco. Således kunde vi i god tid planera för min Romvistelse denna gång under hans tak i hans hägn. I mån av tillgänglighet kunde vi få in Paolo i bilden senare.

Jag hade föreslagit att jag själv skulle ta mig till Francos hem, men Franco ville hämta mig från tåget och gjorde det klockan 6 på morgonen innan han skulle till jobbet. Vår kontakt var lika hjärtlig som för 31 år sedan och helt oförändrad, då vi även båda var helt oförändrade som karaktärer. Vi hade äntligen lyckats få in en fullträff i utvecklandet av vår relation efter 30 år av mest bara missar.

Dessutom hade han varit i Tibet, och vi frossade genast i gemensamma betraktelser över det mest andliga av alla land. Han överväldigades av avund när han hörde att jag dessutom fyra år i rad hade varit i Ladakh, dit han ännu inte lyckats nå.

Han hade två nästan fullvuxna underbara söner, av vilka den ena fick avstå sitt rum åt mig medan Franco dränkte mig i en riktig frukost. Sedan försvann han till jobbet medan jag fick återhämta något av nattens förlorade sömn.

Rom var sig likt. Från Viale Margherita, var han bodde, promenerade jag via Via Veneto, Fontana di Trevi, Pantheon och Piazza Navona till Peterskyrkan, där det var svårt att komma in, ty av säkerhetsskäl hade det till påsken införts säkerhetscheckar med metalldetektorer, framför vilka köerna ständigt växte. Det gällde att undvika att muslimer med bomber kom in i Peterskyrkan.

Vädret var varken vackert eller varmt, men ändå var det en njutning att åter få vara i Rom, och när solen ibland tittade fram värmde den med översvallande generositet. Påskvädret var ett ostadigt kapitel – skulle det regna eller bli vackert? Inte ens meteorologerna kunde ännu gissa sig till något svar.

Temperaturen varierade mellan 10 och 20 grader, normalt var det 15, men plötsligt kunde solen bryta fram och erbjuda nordisk sommarvärme, för att lika plötsligt ge rum åt en regnskur och iskalla nordanvindar. Tvätten torkade inte i solen.

När jag passerade Piazza di Spagna kunde jag inte låta bli att besöka hörnhuset där John Keats hade dött 1821 vid en ålder av 25 år som nu var ett museum över Keats, Shelley och Byron. Det var väl värt ett besök. Det var gränslöst gripande att åter få ta del av alla dessa unga smäktande öden, där centraltragedin var Shelleys, som dött året efter Keats precis när han äntligen tillfrisknat från sin lungtuberkulos och hade allt att leva för. Han var 29 år när han omkom i en storm ombord på sin jakt "*Don Juan*" tillsammans med sjömannen Williams – efter åtta dagar påträffades deras kroppar uppskölda på stranden vid Viareggio. Enligt den tidens karantänlagar måste liken omedelbart brännas. Shelleys kremering var ingen högtidlighet då hans lik redan var i långt framskriden upplösning och luktade, och hans fru Mary Shelley (som skrev "*Frankenstein*") var inte närvarande. Lord Byron var närvarande

men bröt snabbt upp och simmade ut till sin jakt "Bolivar", som väntade på honom och förde honom bort. Därmed var den berömda Pisagruppen upplöst, men deras sist överlevande medlem, den excentriske kapten Trevelyan, modell för Lord Byrons dikt "Korsaren", levde ända till sent på 1800-talet och dog först 89 år gammal. Han hade mycket att berätta om Shelley och Byron för viktorianerna. Oscar Wilde kallade den protestantiska kyrkogården i Rom vid Cestiuspyramiden, där Keats och Shelley ligger begravda, för "Roms heligaste plats" och inte utan ett visst fog för sin fromhet.

Huset var i svårt förfall 1906 och skulle ha rivits då, om inte några kulturidealistiska eldsjälur trätt emellan och gjort en insats och instiftat muséet, som räknar många besökare dagligen. Inträdet är bara 3 Euro, och man får stanna där inne hur länge man vill. Det är värt att ta god tid på sig, då där finns mycket att studera, och då materialet över Pisagruppens mycket olika medlemmars mycket skiftande öden är av i högsta grad tidlöst intresse.

(forts. i nästa nummer.)

Dröjsmålsresan, del 5 : Bulgarisk uppdatering.

En föreställning av Puccinis "La Bohème" på operan erbjöd det bästa möjliga i kulturväg jag hade kunnat få uppleva i Bulgarien. Scenografin i sin högt utvecklade realistiska detaljrikedom var idealisk, alla operasångarna var unga och fräscha, endast Rodolfo hade kunnat vara bättre, (han hade för bråttom i allt,) och framför allt var orkestern med sin dirigent helt fantastiska i sin återgivning av detta äss bland operor i melodirikedom och lyrisk skönhet.

Det förbryllande med denna förstklassiga föreställning var att salongen inte ens var halvfull. Det var lördag kväll. Satt alla bulgarer framför televisionen och tittade på erbarmlig fotboll, eller var de på den pågående jazzfestivalen? Faktum är att de inte hade kunnat se något bättre än denna föreställning, och de gjorde det inte, fastän biljetterna var de billigaste i Europa.

Bulgarerna betecknar sig själva som ett utdöende folk. Kommunismen förstörde deras identitet och självkänsla, och de har inte fått den tillbaka. De sociala problemen är groteskt astronomiska, alltför många familjer består av ensamstående föräldrar med barn utan tillsyn, många av dessa ensamstående föräldrar (mest mödrar) blir alkoholister, barnen får ingen trygghet och gör vad som helst för att komma ut ur landet, medan i stället zigenarna och turkarna breder ut sig.

Vi gjorde en utflykt från staden ut på landet till den gamla romerska kurorten Kustendil vid Strymon nära den makedoniska gränsen. Vädret var idealiskt om dock kallt, det hade varit 6 minusgrader på morgonen, men desto vackrare var de vilda snötäckta bergen både västerut mot Makedonien och österut mot Rila. Vi frossade i Schumann, Brahms och Bruckner på vägen och besökte på återvägen en änka med praktfull trädgård och egen vinodling, vilket hon bjöd generöst på, då vinet var på väg att bli surt. Det var på gränsen men kunde ännu drickas, och hon fyllde kontinuerligt på våra glas och vägrade acceptera något nej tack. Diana måste köra, det var åtta mil tillbaka till Sofia, och när hon satte sig vid ratten var hon färdigt stupfull. Vi hade även haft problem med bilen, den höll på att upplösas, och ett däck hade i sista stund räddats från att få punktering. De bulgariska vägarna är fulla av lömska hål, som det gäller att vara uppmärksam på, och naturligtvis utsattes de ömtåliga däcken för många sådana med obehagliga chockstötur varje gång. Lilly var med men kunde inte köra själv, då hon bara kunde hantera helautomatiska bilar medan Dianas bil var helt manuell. Emellertid kunde Lilly åtminstone fungera som baksätesförare och kunde kommendera den rattonyktra bakifrån och

framför allt se till att hon oavslåligt drack vatten. Detta fungerade, och vi kom levande fram till Sofia.

En intressant bekantskap i Kustendil var diktaren Vladimir Dimitrov kallad ”Mästaren”, som avled 1985 efter ett långt och suveränt liv av skaldskap och oberoende. Han var en fri konstnär i ordets bästa bemärkelse och lät sig aldrig korrumpas eller köpas av kommunisterna, struntade i pengar, levde konsekvent anspråkslöst och förnöjsamt och har kallats ”Bulgariens Leo Tolstoj” i sin jordnära naturfilosofi och valda sätt att leva. Han förkastade den teknisk-materiella civilisationen som den sjuka grottekvarn den är men var under sitt långa liv och med sitt ståtliga profetiska yttre med hög panna och långt skägg Bulgariens dominerande kulturpersonlighet.

Tillbaka i eländet i Sofia fick man ta del av alla tragedierna bland Dianas vänner. De flesta hade varit högt uppsatta under kommunistepoken och haft de bästa jobben inom media och diplomati, men en journalist, som haft sin storhetstid på Cuba under Castro som Bulgariens korrespondent, var nu arbetslös sedan 1989 och så svårt alkoholiserad att hennes dotter spärrat in henne på mentalsjukhus där hon genomgått ett Via Crucis av elektriska behandlingar och kommit ut igen som en färdig zombie. En annan med ett antal högt begåvade barn som alla var musiker var också gravt alkoholiserad och hade förlorat alla sina tänder. Flera vägrade träffa Diana längre då deras liv sjunkit ner i ett sådant elände av nästan Zolaiska proportioner. Landet oroade sig över sina demografiska förskjutningar, då Bulgarien (liksom Ryssland) led av det postkommunistiska syndromet befolkningsminskning med bara ett barn i medeltal per familj och med familjestatistiken dominerad av skilsmässor, ensamstående föräldrar, alkoholism och självdestruktivitet. Detta gällde dock inte zigenarna, som gladeligen multiplicerade sig och fick bidrag därför av staten så att de slapp arbeta.

Claes-Hugo från Sverige, förtidspensionerad vid 37 år och nu 76, hade bränt sina sista band med Sverige, sålt sitt hus i Höör och köpt ett bulgariskt hem med vingård i en by närmare Plovdiv. Han berättade att många engelsmän nu sålde sina hus i Spanien och flyttade till Bulgarien i stället. Många greker kommer in till Bulgarien bara för att handla, och i vissa gränsstäder söderut har därför priserna stigit med 500% - många har gjort sig förmögenheter på detta. Billigast i Europa är dock Albanien, där det kan löna sig att köpa en Mercedes. 80% av alla bilar där är Mercedes, och de är vanligen allesammans stulna i utlandet, så om man åker ner dit och köper en förvånansvärt billig och bra Mercedes bör man sedan inte ta vägen tillbaka genom Tyskland utan helst välja en östligare väg genom Polen, då bilen kan ha varit stulen i Tyskland.

Jevgenij fyllde 58 år och avfirades med min medhavda italienska champagne från Verona. Som vanligt hade han avstickande meningar om allting och är en uttalad rasist och jude dessutom, vilket inte gör saken bättre. Han kan på fullt allvar säga dumheter som att ”skadeinsekter och ohyra som råttor, myggor, kackerlackor, flugor och zigenare bekämpar man lämpligast med utrotningsmedel”, och han menar att nazisterna nästan lyckades med judarna men att de inte var helt konsekventa med zigenarna. Bulgarien är ett fritt land som långsamt men säkert får det bättre, men om två år räknar man att det kommer med i EU, och då kommer allt att förändras. Diana menar att Bulgarien bara har två år kvar att leva eller åtminstone en två års frist, under vilken man ännu kan leva billigt och naturligt här. Sedan vet ingen vad som händer, men troligen uppstår samma omänskliga problem som i de andra medlemsländerna med en hård kapitalism som kopplar ett förlamande struvtåg på samhället så att alla människor försmäktar utom de rikaste. Lilly, Diana och jag var eniga med den framlidne påven om en lika hård kritik mot kapitalismen som mot kommunismen, medan Jevgenij menade, att ”pengar visserligen inte betyder någonting, medan dock kvantitet betyder något”.

(I nästa nummer: *Bulgariskt avsked.*)

Länstolsresan, del 19 : Ett lik i vägen.

Nere i Siliguris kvalmiga slättvärme väntade min buss ”*Super De Luxe*” till Patna. Det var bara 40 mil dit, men den resa som följde skulle kanske bli hela resans vådligaste kapitel. Allt var fel från början. Jag hade köpt plats nummer 15 vid ett fönster men fick nummer 2 precis bakom förarhytten, där det varken fanns plats för att sträcka benen eller ens för knäna. Jag påtalade genast detta missförhållande och anvisades en annan plats, nummer 14 vid gången. Det visade sig senare att stolen framför var trasig, den kunde inte höjas längre, så jag skulle ändå få en knäskavare hela vägen. Länstolsresan tog fart igen.

Dessutom var denna ”*Super De Luxe*”-buss försedd med sådana extravaganta lyxingredienser som video och stereo. Det visades en film som bäst när jag kom in i bussen, en blodig splatter- och våld-gangsterfilm men indisk, vilket innebar att effekterna dessutom var överdrivna. Det var inte *en* bil som sprängdes i luften utan hundratals i ultra-rapid, slagsmålen var de grovaste tänkbara utan skjutvapen men bara med käppar och knivar, och folk dog så långsamt och utdraget som möjligt. Dessutom förekom det mellan alla de blodiga våldsorgierna glada shownummer med glittrande paljetter, sprattlande ben, hurtiga sånger och kroniska pepsodentleenden under ett frenetiskt energiskt musikal-hålligång. Dessutom var volymen maximal och fördubblad. Jag fick omedelbart angelägen användning för mina gamla svenska öronproppar.

Så rullade bussen i gång under stereodunder och videobrak mot Patna i hjärtat av Bihar, Indiens stökigaste delstat. Jag hade valt mellan terrorådens och banditöverfallens och polisspärrens mardröms-Nepal och det fjärran fridfulla Bodhgaya och anade aldrig att jag skulle få anledning att ångra det.

Resan till Patna skulle ha tagit tretton timmar men kunde ta nio. Vid tiotiden stannade vi för en kort middag, och allt var frid och fröjd. Efter det stängdes ljuset och videon och den öronbedövande stereon med billig indisk popmusik av, och folk förväntades sova till framkomsten i gryningen. Men någonting hände.

Knappt två mil senare stannade bussen. Den körde till sidan av vägen tyst och stilla, och chauffören drog en filt över sig och lade sig till rätta. Tydligt ville han ta igen sig några timmar. Sådant hade man varit med om förr i denna del av världen under den oförglömliga bussresan till Gwahati. Det var ingenting märkvärdigt.

Men klockan fyra anade jag oråd när chauffören fortfarande sov. Min närmaste reskamrat hade tvärsäkert påstått att vi skulle vara framme i Patna klockan sex, men jag kunde nu konstatera för honom, att med den här farten skulle vi inte vara framme klockan sex. Klockan sex stod bussen fortfarande stilla, men nu började folk röra på sig.

Det visade sig att bussen hade gått sönder. I Indien kör man med bussarna så länge det bara går, och när till slut den inte går alls längre har den gått sönder ordentligt. Så var det även nu, och hela underredet måste i princip rekonstrueras. Vi hade stannat vid en verkstad och helt enkelt varit tvungna att vänta till gryningen för att sätta i gång reparationerna. Redan var vi sju timmar försenade. Det skulle bli nio innan vi kunde sätta i gång och fortsätta.

Man hade alltså då en hel dagsresa framför sig i buss under stekande solsken och i en mördande mardrömstrafik av stockningar. Det var bara att hålla god min, om det gick. Dessutom var vägen förvånansvärt dålig. Den bestod mest av bara hål som bombkratrar. Det var de som skakat sönder hela bussen. Vi passerade på denna helt raka väg utan backar anmärkningsvärt många havererade bilvrak, somliga truckar till och med med hjulen i vädret, som kört av vägen – vid de värsta kratrarna förekom anhopningar av 4-5 sådana havererade truckar. I ett försök att gaska upp stämningen satte chauffören på stereon för ännu högre styrka, som om vi verkligen behövde fler sabotage på vår resa.

Den första stad vi kom fram till efter Siliguri var Bagusarai på halva vägen. Min närmaste reskamrat hade tvärsäkert påstått att vi skulle hinna fram till Patna till klockan 2, men nu var klockan 2. Och det värsta återstod.

Två andra passagerare var från Sikkim, de reste tillsammans, och en av dem var ingen mindre än Timothy Nirenpani från Gangtok vid regeringens *Election Department*. Han var kristen och försökte omgående omvända mig till kristendomen, som om det behövdes. Det gav mig faktiskt den tankeställaren att det kanske behövdes. Men de var båda mycket trevliga och älskvärdheten själva. De hade rest till Patna i ”*Super De Luxe*”-buss många gånger men aldrig råkat ut för en dylik försening, som nu var uppe i tio timmar. Vår enda lunch i Bagusarai blev en hastig kopp te, ty utmärkande för indiska förseningar är att de tenderar att multiplicera sig själva hur mycket de ansvariga än försöker köra igen den förlorade tiden.

Så stannade bussen precis vid skymningen när vi hade en fjärdedel av vägen kvar till Patna. Det sades vara en trafikstockning, men det var värre än så. Chauffören steg av och gick till fots tillsammans med de andra reseledarna i förarhytten fram till någonstans var det hade hänt något utom synhåll för någon.

Det hade begåtts ett mord i Bihar, och all trafik var blockerad tills en preliminär utredning föranstaltats. Sådant händer dagligen i Bihar, konstaterade mina vänner från Sikkim. Tills vidare diskuterade man vem som skulle ta ansvar för utredningen, ty polisen var som vanligt inte där när den behövdes. Chauffören och hans folk var försvunna och kom inte tillbaka och resonerade av allt att döma om det lämpliga i att släppa förbi trafiken trots mordet vid vägkanten. Men nej, ingen släptes förbi, och det började skymma. Och det blev mörkt.

Jag och mina sikkimeser hann åtminstone med en liten middag: några chaupatis med några grönsaker och några glas te. Ingen av oss hade ätit på hela dagen eller den föregående natten, och det lutade nästan mot en natt till på den indiska landsvägen i en ”*Super De Luxe*”-buss som bara skavade hål på skinkor och knän. Länstolsresan såg ut att urarta till något av en elektriska-stolen-resa med tvångsspännbälten – man såg inget sätt att kunna bli befriad.

Då tänkte jag på Nepal och på Richard, som satsat på vägspärrarna och utgångsförbudet efter mörkrets inbrott, då all trafik stannade, och banditerna. Det hade säkert varit bättre än ett lik på vägen, vilket Richard förmodligen hade sluppit. Vad vi inte skulle slippa var en 24-timmars försening.

Till slut kom polisen, och trafiken kom äntligen i gång. Vi såg aldrig liket, och det var kanske lika bra det. I Amerika hade både folket och trafiken struntat i liket och polisen och bara kört förbi. Det anmärkningsvärda här var, att folk gjorde ett sådant väsen av saken för ett liks skull (och detta i Bihar, där det mördas folk varje dag,) att de konsekvent stoppade upp all trafik på en av Indiens viktigaste landsvägar, den enda som går upp mot nordost. Ett enda mord upprörde alltså en hel landsända och det i Indiens mest ökänt kriminella delstat.

Vi kom slutligen fram till Biharmetropolen Patna (3,5 miljoner invånare) efter klockan tio, efter en 28 timmars busstripp som skulle ha tagit 9. Naturligtvis var det för sent att fortsätta till Bodhgaya, och även mina vänner från Sikkim måste uppsöka hotell för natten innan de kunde uppsöka sin vänner. Vi delade på ett dubbelrum i *Hotel Crystal* och kom sålunda billigt undan. Sedan hade vi en sikkimesisk afton i Patna.

Jag kände ju kaptan lama Yonda, som var en legendarisk personlighet i Sikkim, vilket även min vän Timothy tycktes vara. Han var mycket intresserad av litteratur och älskade Charles Dickens. På hans begäran gav jag honom de viktigaste lästipsen om Tibet och om Israel, som han var särskilt intresserad av. Om Tibet rekommenderade jag John Avedons, Patrick Frenchs och Dalai Lamas broders böcker, och om Israel rekommenderade jag Dominique Lapierras ”*O Jerusalem*”, Golda Meirs självbiografi och Howard Fast's mycket intressanta historia om det judiska folket.

Vi sov mycket gott tillsammans alla tre i vår lilla dubbelsäng den korta natten innan vi måste vidare klockan 6. De var vänliga nog att följa mig tillbaka till busstationen och se till att

jag kom på rätt buss till Bodhgaya, som jag hann med i sista ögonblicket. Vi hade dock hunnit utbyta adresser och skildes hjärtligt som de allra bästa vänner. Jag lovade att hålla kontakten och till nästa gång försöka ta med mig frön från Norden till Timothy i Gangtok, vars största passion var blommor.

(I nästa nummer: *Bodhgayas välsignelser och förbannelser.*)

Lycklig resa med komplikationer, del 2 : Krisöverläggningar och -åtgärder.

Så kom jag tillbaka till mitt bedrövliga vandrarhem, och den första jag mötte var – Silvia. Sergio var också där runt hörnet, det var rena välkomstkommittén, och då vattnet fortfarande inte fungerade gick vi direkt till våra överläggningar på *the Indian Coffee House* efter att jag fått befria mig från all min rekordartade smuts och ohyra i deras dusch.

De hade redan varit i Shimla i några dagar och hunnit ta reda på allt. Översvämningskatastroferna i Kinnaur är i år värre än förra året, för tio dagar sedan bröt en biflod till Sutlej från det av Kina ockuperade Tibet igenom sin fördämning och förintade hela Kinnaur och särskilt vägarna. Förra året var det en lista över omkomna, men i år omkom lyckligtvis ingen. Dock är hela Kinnaur stängt för en månad framåt. Man kan kanske ta sig till Rekong Peo men inte längre. Om Sangla-dalen och Chitkul vet man ingenting.

Vår enda möjlighet att ta oss till Spiti är alltså via Manali. Silvia och Sergio far dit tidigt i morgon bitti, och jag följer med dem. Går det inte att ta sig med buss dit måste det gå med jeep, om vi bara kan ta oss över Rothangpasset.

Favorit i repris? Det återstår att se. Går det så går det. Det enda det inte är något fel på är humöret och vår moral. Allting annat har regnat bort och flutit bort med strömmen.

Det blev en nervös natt på grund av den tidiga tvångsuppstigningen. Klockan 5 var det omöjligt att sova längre, utan det blev mest sedan bara att ligga och kämpa med filten, som tveklöst vann slaget. Man höll just på att somna in igen kvart före 7 när det var dags att stiga upp.

Återstod betalningsproblemet. Personalen på mitt vandrarhem hade varit tämligen ineffektiv och obefintlig. Stället gjorde reklam för ”alla de modernaste faciliteter”, och så gavs det inte ens vatten på rummet. Pojkarna som städade och gjorde annat talade obegriplig engelska, om det ens var engelska, och förstod inte något. Sergio hade rått mig att genast lämna in på kvällen och flytta in hos dem, men så ohyfsad kunde jag inte vara, utan jag stod ut. Däremot ville jag av naturliga skäl inte betala 300 för ett sådant rum.

Jag framlade mitt besvär för pojkarna. De förstod ingenting och ville inte begripa mina problem. Inte heller kunde de ta emot några pengar. ”Klockan 8 kan Madame ta emot er,” menade de. Min buss väntade inte till klockan åtta.

Till slut fick jag träffa Madame fastän hon var mitt i morgontoaletten. Hon förstod genast mina klagomål och beklagade att husets pump inte hade arbetat, men nu fungerade den, och nu kom vattnet. Då jag fått duscha annanstans igår kväll var det något för sent, och hon nöjde sig med 200. Sergio hade tyckt att det hade varit 200 för mycket.

Vi kom iväg, dagens busstapp lovade 26 mil på tio timmar, men vi hade oturen att till busschaufför få en arg ung man, alltför ung och aggressiv, som skaffade oss den ena punkteringen efter den andra. Vid den andra punkteringen blev vi sittande i stekande sol medan chauffören lämnade alarmsignalen på i bussen medan han gick ut och stökade. Denna alarmsignal var ett högljutt gällt pip som tjöt i exakt två sekunder och var tyst i två innan den skrek till i två sekunder igen, som en fullkomligt regelbunden kinesisk tortyr, medan man var hänvisad till att sitta inne i bussugnen då solen stekte värre utanför, liksom i Delhi igår. Fastän man inte gjorde någonting, så satt man bara och rann hela tiden – under kinesisk tortyr.

Efter en timme av detta kom vi iväg igen med ännu en timme förlorad av våra dyrbara tio. Efter en timme small ett annat däck. Inför mötande trafik hade chauffören backat och visserligen sett i backspeglarna att han backat mot en del vådliga stenar men fortsatt backa ändå, som för att köra över dem, varpå däckets small. Han körde vidare ändå, men när han 4 km från Manali ville stanna för att byta däck gick det för långt för Sergios tålamod. Han fick ett italienskt raserianfall, (vi satt i bussen närmast chauffören,) det blev en klassisk sydländsk palaver med en trafikpredikan som hette duga, Sergio hade ondgjort sig över den alltför unge omogne chaufförens sätt att köra hela vägen, och 4 km från målet fick han nog. Punkteringen fick vänta till efter Manali.

Vi kom lyckligt fram trots allt endast någon timme försenade, och jag togs genast innerligt om hand av mina gamla vänner från hotell Grönland. Gamle Tom hade just denna dag kommit tillbaka till arbetet efter att ha byggt ett nytt hus åt sin familj, och han berättade att det inte förelåg några problem med Rothangpasset för närvarande. Vi kunde troligen lugnt ta bussen till Kaza på onsdag (3 augusti). Det var bara Bombay, Assam (som vanligt) och Kinnaur som var bortregnade i år.

Vi firade den lyckliga framkomsten med en ordentlig middag på "*Mountain View*", en tibetansk restaurang etablerad 1970 med förträfflig mat men ganska ansenliga priser. Där dök emellertid också två unga damer från Torino upp, så vi blev flera till denna italienska bankett i Manali.

Jag hade fått Silvias och Sergios gamla rum i hotell Grönland, där jag nu för första gången sedan i torsdags kunde sträcka ut mig bekvämt för att få vila ostört och sova ut ordentligt, och det var nog just vad som behövdes.

(I nästa nummer: *Expeditionen börjar.*)

Så här kommenterar Bo Olsson de ständigt allt mer frekventa översvämningskatastroferna i växthuseffektens spår:

Den väderspännande Bush

"Självklart," sa Bush.
"Det finns ingen växthuseffekt
eftersom vi tjänar pengar på den."
Före elfte september fanns det inga terrorister heller
eftersom han tjänade pengar på dem.
Efter elfte september har det bara funnits terrorister
att bekämpa med alla vapen och medel
för vapenindustrin att tjäna pengar på
medan problemen med växthuseffekten kom i bakvatten
tills Katrina kom till New Orleans
och gjorde byxorna fulla med vatten för Bush.
Var är nu den växthuseffekt som inte fanns
så länge du tjänade pengar på dess odling?
Dess vinst har runnit ut i vattnet i New Orleans
och ligger där och stinker
med alla presidentens politiska otvättade kalsonger
medan han själv står med neddragna byxor
och är fullständigt hjälplös,
då han aldrig kunnat hjälpa andra än sig själv.

Regnflykten, del 12 : Befrielsen.

Det var första gången någonsin som jag anlände till Keylong i dagsljus, och visserligen regnade det hela dagen, men det framstod ändå som himmelskt skönt. Det är inte varje dag som man får se bergen i Lahoul och Ladakh täckta med nyfallen snö, i synnerhet inte på sommaren, men så var fallet nu, då det fortfarande var mycket kallt och det gradvis klarnade till kvällen, så att till och med spridda solglimtar förlänade färg åt landskapet och småningom de vita fjällen alltmer avtäckte sig själva i all sin bländande klara skönhet. Det var som ännu ett mirakel, att det äntligen (åtminstone tillfälligt) upphörde att regna och att vita moln började släppa fram en blå himmel, även om det fortfarande var mycket kallt. Det hade varit 13 grader i Kokhsar, och i Keylong (den 3 augusti) blev det inte varmare än 15 (på Beiruts, Casablancas och Los Angeles breddgrad).

På restaurang Tashi Delek, ett mörkt kyffe, mötte vi en japan som satt förfrusen och inlindad i alla sina klädesplagg jämte mössa och luva och hela sin egen sovsäck. Även han hade kommit upp från Manali, men hans promenad upp för leran från Kothi till Marhi hade tagit fyra timmar mot våra två. Han ansåg sig nu behöva vila i flera dagar i Keylong innan han vågade fortsätta vidare.

Silvias och Sergios italienska vänner dök också upp i Keylong. Även de hade klarat det trots allt, men både de och japanen bekräftade, att vi sex var nog de enda som hade klarat oss, då inga andra västerlänningar setts till på vägen, allra minst danskarna.

Min gamle schweizare från Genève upplevde uppvaknandet till kvällen som en himmelsskänk och var salig av hänförelse. Han trodde ännu han kunde komma till Spiti. Även våra fyra franska vänner, som varit med på den första nederlagsdrabbade bussen i förrgår, hade ämnat ge Spiti en ny chans genom organiserandet av en jeep som skulle hämta dem ovanför Marhi efter att de klättrat upp dit. Om de skulle kunna ta sig till Spiti var dock en annan fråga.

Kanske det uppklärnande vädret var ett tecken att vi hade fattat rätt beslut i att bestämma oss för att överge Spitiplanerna för Ladakh. En ny tidig morgon förestod med väckning och uppstigning klockan 4, bussbestigning halv 5 och avfärd 5 mot Leh, som skulle nås efter skymningen klockan 8 efter en 15 timmars dagsresa genom öknen, om allt gick enligt planerna.

Det var en kulen och mulen morgon, men regnet tycktes åtminstone vara på upphällningen och i avtagande. Den bleka månen var även i avtagande och blinkade bara till ibland. Avfärden från Keylong ägde rum.

Vi var sjutton utlänningar i bussen som inte var fullsatt, varför vi var i majoritet, men vår största grupp var sju stycken polacker, som verkade väldigt ivriga och redo för storvulna hjältedåd. De ockuperade alla de bakersta sitsarna i bussen, och vid varje gupp flög de våldsamt i luften och skrek till. Det är ju så med indiska bussar mer än med vanliga bussar, och fler än jag upplevde bussens framfart som en riskabel sjögång. Vidare var det bara tre israeler, som skulle låta mycket tala om sig under resans gång, ett mycket ungt och vackert par från Quebec i Canada som talade en fullständigt obegriplig franskanadensiska men mycket god engelska, mina fyra italienska vänner, och jag.

Det enda hindret på vägen till Ladakh blev nedfallande stenar som blockerade vägen och som vi med handkraft måste hiva bort. Polackerna var kvar på bussen då ännu och stod för de mest heroiska och effektiva handtagen. De lämnade sedan bussen vid det första stora passet (4900 meter) tydligen för att klättra i berg. Det var inga attraktiva berg de valde att klättra i, och inte var de särskilt höga heller. Nåja, det var deras problem, men kända och dristiga var de allt, hur små de än var till växten.

Andra heroiska hjältedater som vi mötte på vägen bestod mest av cyklister. Vi mötte sex av dem på väg upp för det första höga passet, och de hade troligen cyklat hela vägen från

Ladakh, vilket är ett anmärkningsvärt företag med tanke på hur ödslig och monoton vägen är som till hälften består av den plattaste glödheta öken.

Redan efter detta första pass började regnmolnen äntligen skingras, och vilken lisa det var när solen äntligen vågade titta fram! Den värmdes genast ända in i hjärtat. I en vecka hade vi torterats av skvalande tröstlösa och mördande regn, och så fanns det ändå hopp trots allt!

Vid Sarchu på halva vägen kom den fram ordentligt, och på vägen till Pang, som konsekvent håller sig över 4500 meter, framträdde den i hela sin glans och påminde oss med besked om hur hård Ladakhs sol kan vara. Den är inte att leka med utan snarare att skydda sig för. Det var den totala kontrasten: från de ihållande hällregnens tröstlösa och oupphörligt mer deprimerande och nedslående väta direkt ut i en mördande ökensol som slog en hårt i huvudet som en hundratons slägga. Solen svek oss sedan aldrig mer under denna dagens resa.

Däremot utspelade sig en helt annan dramatik inne i bussen. En av israeliskorna skulle nödvändigt ut och kissa varje halvtimme och krävde då att bussen skulle stanna för hennes skull. Under resans gång gick detta konduktören allt mera på nerverna, och snart började han säga ifrån. När det blev en kisspaus för mycket lät han kungöra, att hans buss inte var någon turistbuss utan en vanlig passagerarbuss, och att alla dessa ständiga kisspauser redan hade försenat bussen med flera timmar, så att vi skulle komma fram först klockan 22 i stället för 19. Kisspauserna blev därefter mindre frekventa men fortsatte likväl, då de flesta utlänningarna satt och tömde sina vattenflaskor hela tiden. När samma flicka ville stanna bussen och gå ut och kissa några kilometer innan vi nådde upp till det sista och högsta passet (över 5300 meter) utbröt krisen. ”I så fall stannar vi inte sedan vid passet,” bestämde konduktören. Detta väckte allas protester, och en stor palaver utbröt. Hennes två israeliska vänner gick i bräsch för henne och krävde att bussen både måste stoppa enbart för hennes skull och sedan även för alla de andras skull vid passet. Risken var uppenbar att alla skulle ränna ut ur bussen vid båda tillfällena och sedan bli svåra att få in igen, så brukade det vara, varvid förseningen skulle tillta, men efter hårda yrkanden och någon hysteri från israelernas sida lyckades de driva igenom att bussen stannade både före passet och vid passet – medan solnedgången närmade sig. Vi får inte glömma, att detta var en resa på 370 kilometer rakt över Himalaya längs en enfilig väg med tre pass mellan 4900 och 5300 meters höjd att ta sig över, och att bussen var en gammal modell av skolbussen Skumpa-Dumpa, och spänningar ombord på ett sådant fartyg kunde lätt leda till handgripligheter och myteri.

Emellertid var alla för trötta och höjdsjuka för att orka bråka så mycket mera om saken, och under resans sista timmar satt alla relativt tysta och utslagna och tvingades mest tänka på sin höjdsjuka och huvudvärk. Sergio vågade dock ta sig en privat extra kisspaus genom att gå till den bakre dörren, öppna den och helt enkelt kissa ut mitt i farten. Ingen protesterade.

Tidigare hade jag alltid rest till Ladakh med flyg och klivit fräsch ut på Leh's flygfält och aldrig behövt känna av något över Leh's höjd på 3500 meter, men den här gången fördes man brutalt upp till 5300 meter genast utan föregående höjdanpassning genom några lämpliga veckor i Leh. Det var hur brutalt som helst, och det var första gången någonsin som jag fick huvudvärk av höjdsjuka. Naturligtvis bidrog den plötsligt brännande solen, två natters förkortad sömn, korsvägen uppför Rothangpasset i hällregn med dess överansträngningar och bristen på mat, men huvudvärken var dock ett faktum.

Emellertid var kvällen förtrollande vacker i sin magnifika färgsättning. Det var första gången jag kom till Leh landvägen, och i kvällssolen var det en skönhetsupplevelse av oförglömligt slag att på detta sätt få återuppleva månlandet i borte Himalaya. Bergen glödde och skimrade i alla regnbågens färger, och hela Zanskarbergskedjan gnistrade i sina nya vita strålande dräkter av snö. Ladakh hade aldrig varit vackrare, och vi kom lyckligt fram utan tillbud klockan 8 efter 15 timmars bussresa över världens högst belägna landsväg av så långt slag.

Jag åtog mig att föra mina italienska vänner till mina gamla vänners gästhus i Ladakh, *Lung Snon*. Det gick inte att hitta vägen direkt, det var ju två år sen sist, men till slut kom vi rätt fram. Allt var i sin ordning i *Lung Snon*. Mina vänner fick genast rum med varma duschar, och min värdinna Dolma fixade genast fram en middag som passade oss alla. Jag fick tillbaka mitt gamla rum, vi kunde fullkomligt slappna av och njuta, maten och téet var de perfekta bandagen efter två så hårda dagar, och det var bara att konstatera, att man var hemma i paradiset igen.

(forts i nästa nummer.)

Under november planeras en ny Himalayaresa med siktet ställt mot Sikkim och Nepal, varför nästa nummer inte kan utkomma förrän i december.

Lagom till Bokmässan kunde vi för första gången presentera alla 'Fritänkarens' musikartiklar under 13 år samlade i bokform i tre volymer om sammanlagt 600 sidor under titeln "*Små stycken om stora mästare*". Detta verk finns både att beställa och dessutom tillgängligt i pdf-format på nätet med adressen:

<http://fritenkaren.se/Musik-index.html>

God fortsatt läsning, önskar *'Fritänkaren'* alla sina läsare.

Göteborg den 6 oktober 2005.